

Kjersti Løken Stavrum

Muligheten som glapp

Med internett kunne journalistikken – endelig – skape en dialog med leserne. En fantastisk mulighet som redaksjonene har gått glipp av. I stedet ble kommentarfeltet et sted som både journalister, redaktører, politikere og øvrige etablerte samfunnsdebattanter unngår. De velger seg heller de uredigerte sosiale mediene når de skal diskutere journalistikk. Hvorfor måtte det bli slik?

Må si at det er fasinende, og ikke minst skremmende, at et innlegg jeg har skrevet på dagbladet.no om noe så enkelt og uskyldig som korps, får folk til å legge inn så usmakelige kommentarer om flyktninger at Dagbladet har vært nødt til å slette dem.

Min venninne postet frustrasjonen sin på Facebook tidligere i høst. Hun hadde skrevet et uskyldig innlegg om korps – en aktivitet hun er engasjert i gjennom barna sine. Hun er for øvrig en person som man vil kalle godt orientert og samfunnsengasjert. I dette innlegget argumenterte hun for at kommunen ga for lite økonomisk støtte til korpsene. Sannsynligheten for at hun hadde skrevet en kronikk eller et innlegg om bredere samfunnstema enn korps, ville jeg sagt var langt større. Men ikke etter dette. Ikke etter det hun oppfattet som spydige kommentarer til selve innlegget. Og dessuten en debatt om innvandring på toppen av det hele som flyttet seg til kommentarfelt "hennes", trolig etter å ha blitt stoppet et annet sted.

Jeg synes det er ubehagelig at det jeg har skrevet lever et eget liv med diskusjoner, mer eller mindre saklig, i kommentarfeltet. Også

blant de som faktisk diskuterer saken. Jeg har mine tvil om det fremmer ytringsfrihet, skrev hun da vi fortsatte dialogen.

Mitt oppfølgingsspørsmål: "Hvis jeg skal tolke deg, så frister ikke dette til gjentagelse?"

Jeg kunne nok skrevet dette igjen, men ville tenkt meg om flere ganger om jeg skulle skrevet om eldreomsorg, noe som har med skole å gjøre, eller andre ting som vekker enda mer engasjement.

Eldreomsorg, skole – eller andre ting som vekker enda mer engasjement? Når var det meninger om skole og eldreomsorg ble antatt å skape så stort ubehag at man ikke ønsker å ytre seg om det? At det skaper politisk uenighet, ja – det er man vant med når man har vokst opp med politikk. Men et personlig ubehag man heller unngår enn å bidra til diskusjonen om? Og slik mister offentligheten en naturlig stemme.

Hun avsluttet, lett unnskyldende: "Hva er galt med at de som mener noe om saken skriver et saklig innlegg og sender inn slik man alltid har gjort? Mener ikke å være gammeldags, altså."

"Noen debatter kan bli ille"

Jeg viser dialogen til nyhetsredaktør i Dagbladet, Frode Hansen. Hans svar illustrerer hvor krevende kommentarfeltene er for hvert enkelt

Kjersti Løken Stavrum er generalsekretær i Norsk Presseforbund. Hun er utdannet statsviter og har lang erfaring som journalist og redaktør i avis, magasin, digitalt og TV.

mediehus. For også Dagbladet har prøvd seg frem, og har nå en egen debattleder.

Det betyr tettere oppfølging, men færre artikler åpne for kommentering – og færre innlegg, men forhåpentlig høyere kvalitet. – Det er bra med høy temperatur i debattsaker, det er noe vi ønsker oss. Men vi skal samtidig ikke ha et kommentarfelt som skremmer bort folk, skriver han.

For i krysset mellom denne ytringsfrihetens arena, redaksjonens ressurser, faren for at ”noen debatter kan bli ille” og det utfordrende i at enkelt-debattanter kan stå bak så mange som 5000 kommentarer, befinner den som var utgangspunktet for det hele seg: en enkelt journalist, en kommentator eller bare en engasjert privatperson som ønsket å trekke oppmerksomhet til et tema, for eksempel støtte til korps.

Skjevt ut fra starten

Allerede fra starten kom kommentarfeltene skjevt ut. Den fantastiske muligheten der leserne – uten hensyn til lengde og plass – kunne kommentere journalistikken i sanntid, der de kunne bidra med synspunkter, informasjon og utvikling, rakk aldri å bli annet enn en teoretisk mulighet. Helt fra begynnelsen ble kommentarfeltet beryktet – et område man ugjerne brukte redaksjonell tid og redaksjonelle krefter på. Hvorfor aksepterte vi umiddelbart at folk kunne diskutere fritt og hemningsløst – særlig hemningsløst – uten at vi visste hvem de var, og uten at vi gjorde et skikkelig arbeid for å redigere innholdet?

Forklaringen på denne hemningsløst frie aktiviteten var den gang at ”det er nettets natur”. Altså et budskap fra det som gjerne kalles ”digitale hoder” til dem som ble antatt å ikke ha digitale hoder, bare redaksjonell erfaring fra andre plattformer.

Men det ble ikke mer riktig av den grunn. Riktignok bidro kommentarene til klikk, men substansen utover det, kunne man sette spørsmålsteget ved. Senere måtte journalistene motiveres og dyttes til å ta aktiv del i kommentarfeltet under saker de selv hadde produsert, en aktivitet som fortsatt ikke er særlig stor. For til og med journalistene flyttet

helt naturlig diskusjonen om egne saker fra redaksjonen til de for øvrig uredigerte plattformene Twitter og Facebook. Vi får anta at det skyldtes mye av den samme motivasjonen som for all annen debatt; det var heller der, enn i eget kommentarfelt, at den interessante og relevante diskusjonen foregikk.

Den hvite lappen

La meg trekke inn en liten anekdote fra mitt liv som journalist:

Meldingen kom i en hvit konvolutt uten avsender. Budskapet på lappen inni konvoluttet var verken farlig eller truende. Det var bare utrolig irriterende. Den som hadde tatt seg tid til å skrive dette på et hvitt ark, klippe det ut, legge det i konvoluttet og sende det til meg i Aftenposten, hadde reagert på noe jeg hadde sagt i et radiointervju. Og der hadde jeg brukt a-ender. Vedkommende syntes jeg var latterlig som snobbet nedover og gjorde meg liksom-radikal. Rett og slett.

Selvfølgelig visste jeg at lesere innimellom kunne gjøre slikt. En kollega hadde tidligere fått avklippet kjønnshår i posten, hun skrev mye om innvandring og integrering. Men denne ubetydelige meldingen var den første i sitt slag til meg.

Jeg tok vare på lappen, den ble liggende på skrivebordet som en påminnelse om hvor irriterende uforklarlige anonyme kilder er, og hvor uavsluttet alt blir når man ikke får ta til motmæle. Altså kjernen i presseetikken: Man bør som hovedregel identifisere sine kilder. Og hvis noen blir angrepet, skal de få anledning til å svare for seg, jfr. Vær Varsom-plakaten.

Hvis bare personen hadde lagt igjen adressen, så skulle jeg svart at jeg er fra Østfold. Der snakker vi sånn! Jeg kan til og med snakke enda verre. Men poenget med denne lappen: Jeg tenkte jo aldri på å gå til redaktøren og argumentere for at vi burde publisere den.

I ettertid er det lett å se at de tidligere avis-redaksjonenes møte med dette digitale rommet, var en form for barnesykdom. En febril og forvirret håndtering av noe som i prinsippet var bra, men som i sitt uttrykk ble avskrekkelige. Så avskrekkelige at mange fra starten fikk avsmak for hele dette fenomenet med å

diskutere med folk flest. De som allerede hadde et navn og en posisjon i samfunnet, har sjelden eller aldri vært aktive deltagere i kommentarfeltene – men de er aktive i sosiale medier. Denne redaksjonenes demokratiserende muligheten glapp derfor i starten. Avisenes kommentarfelt – og det var ikke noe særnorsk fenomen – ble en arena for noe som andre satt med vidåpne øyne og undret seg over: Hvem er alle disse? Hva er dette! Du finner ingen parallell til omgangstonen i enkelte kommentarfelt noe sted ellers i samfunnet. Og paradokset er at mange, som min venninne, stadig klager i de uredigerte sosiale mediene over manglende redigering av kommentarfeltene i de såkalte redigerte mediene.

Ti millioner innlegg hvert år

Internett er en fri arena. Men de redigerte mediens raison d'être er nettopp *redigering*. Redaksjonene er der for å sikre utvelgelse, vinkling, bevisst belysning av en sak fra flere ståsted. Det redaksjonelle er et uttrykk for vurderingsevne satt i system. Så hvorfor ble kommentarfeltene et unntak, stort sett hos alle?

Mediehuset VGs sjef for sosiale medier, Øyvind Solstad, har selv gått fra å være en anonym nick i sosiale medier til å identifisere seg med fullt navn. Når jeg spør ham, peker han på tre grep som han mener kan gjøre en stor forskjell: 1) Ta vekk dem som ikke evner å forbedre seg, tross tilsnakk, 2) Vis frem dem som bidrar best og 3) La kommentarfelt og sak henge sammen på alle mulige vis. Han beskriver et umoderert kommentarfelt som "et allmøte der noen først holder en innledning. Og så sier man at ordet er fritt – og lar alle snakke i munnen på hverandre, rope, dytte seg fram til scenen og knuffe bort andre." VG må for øvrig håndtere ca ti millioner innlegg hvert år.

Unnlatelsessynden

Sjefredaktøren i svenske Aftonbladet, Jan Helin, kaller kommentarfeltene for "medieverdens store unnlatelsessynd" (Mattsson&Helin podcast nr 131, 27. september 2015). Og

unnlatelsessynden er at man ikke har fokusert nok på å bygge opp en plattform – i motsetning til Facebook – der folk oppfatter det som "sikkert og behagelig" å diskutere meninger og dele bilder.

Ifølge Helin – som påberoper seg å ha støtte fra Alan Rusbridger (tidligere sjefredaktør for The Guardian) – er kommentarfeltene fremdeles en stor mulighet for redaksjonene. Men per nå har de bare ført til at redaksjonene er "reduert til en tredjeparts leverandør til andre plattformer, som Facebooks *instant articles*."

Vendepunkt

Terrorangrepet 22. juli 2011 ble et viktig vendepunkt for kommentarfeltene i Norge. Etter den sommeren kom flere krav om identifisering, redaksjonene har satt redigeringen mer i system – eller skrur debatten av, enten til tider av døgnet eller som følge av temaet i artikkelen.

Men stadig flere redaksjoner melder at kommentarfeltet er i ferd med å bli et uoverstigelig problem. Flere kapitulerer, eller ønsker å gjøre det. Et illustrerende eksempel er fra da NRK fikk det første skikkelige intervjuet med Mulla Krekar etter at han slapp ut fra fengsel på begynnelsen av 2015. Intervjuet ble godt varslet og reklamert for, et av de mest forhåndsvarslede intervjuet jeg kan erindre fra NRK. Så da det omsider ble sendt på Dagsrevyen, var forventningene spent hos svært mange. Innholdet var selvfølgelig kontroversielt og mange hadde behov for å diskutere det. Men det ble aldri åpnet et kommentarfelt etter sendingen på NRKs flater, som om det var åpenbart at det hverken var ønskelig eller mulig å diskutere det.

Sjelden klager

Norsk Presseforbund er sekretariat for Pressens Faglige Utvalg. Vi får sjelden klager på overtramp i kommentarfeltene. Det kan virke underlig. Har også folk gitt dem opp? Det vi derimot får klager på, er når kommentarer er blitt redigert eller fjernet av redaksjonen. Da klager vedkommende på at ytringsfriheten er

kneblet. Vi får sjelden klager på trusler – og tar det som et tegn på at redaksjonene er raske og flinke til å fjerne eventuelle slike. Men vi får klager på det man oppfatter som hatefulle ytringer, oftest i politisk betente konflikter som i Midtøsten, eller mot enkelte grupper (som homofile).

Svaret fra samfunnet til dem som har gitt kommentarfeltene et dårlig rykte, er å kalle dem for "troll". Forhåpentlig vil denne merkelappen bare vare en kort stund. "Troll" forklarer intet og løser intet. Men det gir en psykologisk distanse som kan overbevise flere redaksjoner om at de ikke har noen forpliktelse til å bruke ressurser på denne krevende og for mange avskrekkende arenaen for ytringsfrihet. Hvis redaksjonene lukker ned kommentarfeltene, vil den offentlige debatten flytte seg andre steder. Mange aktive nettdebattanter næres også av et hat og en mistillit til mediene som sådan, og til journalister som de oppfatter som venstrevridde. Hvis muligheten

til å diskutere innenfor de enkelte redaktørens ansvarsområde blir vesentlig begrenset, vil denne misnøyen og mistilliten mot mediene forsterkes. Samtidig vokser en ny generasjon ungdommer opp som ikke vet hvordan det var da lesernes meninger kun ble publisert på papir og i begrenset og redigert omfang. De er vokst opp med de uredigerte sosiale medienes samtaler. Når mediebransjen har hatt dette temaet oppe til debatt, har innspill fra ungdommer gjerne vært at de synes redaksjonene modererer debatten for mye.

Men tonen som ble satt i kommentarfeltene har gjort og gjør vondt. Den har skremt vekk mange – men også herdet noen. Det tveeggede sverdet denne arenaen utgjør, har styrket ytringsfriheten – og begrenset andres vilje til å ytre seg. At redaksjonene nå ser ut til å velge ulike løsninger for sine kommentarfelt, er betryggende. Det skulle de gjort helt fra begynnelsen.